

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE
FACULTATEA DE DREPT ȘI ȘTIINȚE SOCIALE

**REPUBLICA SEMI-PREZIDENȚIALĂ- STUDIU DE
DREPT COMPARAT**

- Teză de doctorat -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Dan Claudiu DĂNIȘOR

DOCTORAND:

Mihaela-Ramona BÎRLOG

CRAIOVA

2014

REZUMAT

1. Introducere.

În literatura de specialitate a existat o preocupare constantă pentru încadrarea regimurilor politice în diverse categorii, iar tipologia regimurilor politice privite ca tipare de separare a puterilor în stat constituie un exemplu în acest sens. Considerând că modelele clasice de separare a puterilor (regimul parlamentar și regimul prezidențial) sunt insuficiente pentru descrierea “noului” regim politic al Republicii a V-a franceze, Maurice Duverger a creat conceptul de regim politic “semi-prezidențial”. Noul concept a provocat puternice controverse în Franța, iar, o dată cu publicarea primei lucrări în engleză pe această temă¹, conceptul a constituit subiect de dezbateră academică pe plan internațional, astfel că, în anul 1983, s-a desfășurat prima conferință internațională având ca temă “semi-prezidențialismul”. Conceptul a suscitat un interes crescut în anii 1990, în contextul înlăturării regimurilor politice totalitare din Europa de Est, iar, în anul 1997, articolul lui Maurice Duverger din 1980 a fost nominalizat ca fiind unul dintre cele mai influente articole publicate în primii 25 de ani din istoria publicației *Jurnalului European de Cercetări Politice*.

Conceptul a fost și este îndelung criticat, însă, în opinia multor specialiști, regimul „semi-prezidențial” reprezintă a treia categorie a regimurilor de separare a puterilor în stat, respectiv un regim de separare suplă a puterilor ce se adaugă regimurilor prezidențiale și parlamentare.

Prezenta lucrare constituie rezultatul unui demers de aprofundare a regimului politic „semi-prezidențial”, ce a implicat studierea temeinică a surselor bibliografice relevante constând în studii de doctrină din domeniul politologic,

¹ Maurice Duverger, *A New Political System Model: Semi-presidential Government*, *European Journal of Political Research*, vol. 8, Nr. 2 (1980)

juridic si istoric, constitutii formale ale celor patru state propuse spre analiza comparativa, statistici si articole de presa, precum si jurisprudenta instantelor nationale de contencios constitutional. Avand in vedere faptul ca un studiu de drept comparat era indispensabil indeplinirii obiectivului propus, teza cuprinde o analiza a regimurilor politice din Franta, Finlanda, Portugalia si Romania sub aspect normativ-institutional dar si al practicii politice din aceste state.

Prin cercetarea stiintifica intreprinsa ne-am propus sa raspundem intrebarii „*Ce inseamna semiprezidential?*”, intrebare adresata d-lui Ionel Ardelean, deputat F.S.N., in cadrul dezbaterilor din data de 16 aprilie 1991 asupra proiectului Constitutiei Romaniei. In cadrul luarii sale de cuvnt, d-l Ionel Ardeleanu nu a raspuns intrebarii adresate, insa acest lucru nu l-a impiedicat sa aprecieze asupra utilitatii „*sistemului semiprezidential*”, sustinand ca „*[...] nu cred ca in final institutia semiprezidentiala, care nu trebuie confundata cu institutia prezidentiala, cum s-a incercat aici sa se acrediteze aceasta idee, poate constitui un factor de echilibru in cadrul separatiei puterilor.*”²

Expresia „*republica de tip semi-prezidential*” a fost utilizata de unii membri ai Adunarii Constituante pentru a caracteriza regimul politic instituit prin Constitutia din 1991. Inklusiv Curtea Constitutionala a Romaniei considera ca „*regimul politic consacrat de Constitutie trebuie sa fie calificat ca fiind unul semiprezidential*”³.

In prezent, numeroasele propuneri de revizuire a Constitutiei Romaniei includ in mod invariabil modificari ale regimului politic existent. Exista propuneri de adoptare a unui regim parlamentar si propuneri de intarire a prerogativelor prezidentiale, toate pornind de la ideea inadecvarii regimului politic actual. In opinia noastra, decalajele actuale dintre constitutia formala si cea materiala se

² *Geneza Constitutiei Romaniei 1991. Lucrarile Adunarii Constituante*, Regia Autonoma “Monitorul Oficial”, p. 505-506

³ Decizia CCR nr. 683 din 27 iunie 2012, publicata in Monitorul Oficial, Partea I nr. 479 sin 12.07.2012

datoreaza insuficientei cunoasteri de catre constituentul roman a modelului „semi-prezidential” si astfel imposibilitatii acestuia de a anticipa evolutia si modul de aplicare a regimului normat la nivel constitutional. Alegerea unui nou model de separare a puterilor in stat trebuie insotita in mod imperativ de cunoasterea aprofundata a acestuia si de evaluarea pe termen lung a impactului unei asemenea modificari in raport de particularitatile contextului social, istoric, politic si cultural in care acesta va fi implementat.

Utilizarea in mediile academice, in dezbaterile publice privind necesitatea revizuirii Constitutiei si in argumentatiile Curtii Constitutionale a conceptului de regim politic „semi-prezidential” dovedeste nu numai actualitatea acestui demers de cercetare stiintifica ci si necesitatea realizarii sale. Avand in vedere faptul ca *„nu atat tipul de republica asigura valoarea democratica a unui regim politic, ci modul in care sunt infaptuite normele constitutionale si cum este asigurat controlul exercitarii lor”*⁴, teza surprinde nu numai aspectele teoretice ale conceptului de regim politic semiprezidential ci si realitatea regimurilor politice aplicate. In acest context, demersul nostru a fost motivat de obtinerea raspunsurilor la urmatoarele intrebari: Este regimul semi-prezidential un regim politic viabil? Care sunt trasaturile definitorii ale regimului politic semi-prezidential? Care sunt particularitatile acestui regim politic in Romania? Este necesara schimbarea regimului politic din Romania?

2. Structura.

Teza de doctorat este structurata in doua parti, demersul de cercetare stiintifica fiind astfel proiectat incat sa porneasca de la fundamentarea teoretica a conceptului de regim politic privit din perspectiva principiului separatiei puterilor in stat, pentru ca in final sa ofere o analiza aprofundata si completa asupra

⁴ F. Vasilescu in *Geneza Constitutiei Romaniei 1991. Lucrarile Adunarii Constituante*, Regia Autonoma “Monitorul Oficial”, p. 489

regimului politic semi-prezidential reflectat in designul constitutional si in practica politica a mai multor state.

In prima parte a lucrării, demersul stiintific este orientat catre analizarea conceptului de “regim politic” din perspectiva principiului separatiei puterilor in stat. Sunt prezentate pe scurt atat evolutia teoriei separatiei puterilor si critica acesteia, precum si modalitatile exprese si implicite de receptare a acestui principiu in sistemele constitutionale ale celor patru state calificate de unii specialisti ca fiind republici semi-prezidentiale. Ulterior sunt inventariate regimurile clasice de separatie a puterilor in stat, cu o atentie deosebita acordata regimului parlamentar si, in special, regimului parlamentar dualist, carora li se adauga o analiza orientata asupra trasaturilor definitorii ale regimului semi-prezidential.

Partea a II-a contine o analiza comparativa a regimurilor politice din Romania, Portugalia, Franta si Finlanda, fiind mai intai prezentate elementele normativ-constitutionale privind structura Executivului bipolar si modul de configurare a raporturilor de putere dintre Presedinte, Parlament si Guvern. Ulterior este examinata influenta determinanta a sistemului electoral, a sistemului de partide si a instantelor de contencios constitutional asupra functionarii regimurilor semi-prezidentiale din cele patru state.

In cadrul Concluziilor sunt prezentate aprecierile asupra regimurilor politice existente în Franța, Finlanda, Portugalia și România, precum si consideratiile privind eventuale modificari asupra regimului politic din Romania.

3. Prezentare succinta a rezultatelor demersului de cercetare stiintifica aprofundata a regimului politic „semi-prezidential”.

3.1. Tipologia regimurilor politice de separare a puterilor in stat.

Analizand regimurile politice clasice de separare a puterilor (regimul prezidential si cel parlamentar), atat conceptele juridice aferente cat si regimurile

politice concrete (aplicate), constatam ca perspectiva separarii puterilor nu permite surprinderea esentei acestor regimuri. Transformarea regimului parlamentar și a celui prezidențial american în arhetipuri ale regimurilor de separare a puterilor dăunează acestei tipologii. Identitatea creata între regimul de separare stricta a puterilor și regimul prezidențial, precum și între cel de colaborare a puterilor (denumite și regimuri de separare supla a puterilor) și cel parlamentar este fortata, având ca efect crearea unor confuzii precum cea potrivit careia regimurile de colaborare a puterilor nu pot fi decat parlamentare. Or, cel puțin la nivel teoretic, separatia supla a puterilor poate suporta mai multe tipare de organizare a relatiilor de putere, neputandu-se prezuma ca modelul parlamentar este singurul tipar posibil de colaborare a puterilor în stat. Nici regimul prezidențial nu presupune separarea absoluta a puterilor, așa cum de altfel a constatat și Curtea Suprema a Statelor Unite ale Americii care, în 24 iulie 1974, afirma ca „... nu a fost în intenția lor (a fondatorilor Constitutiei americane) ca puterile separate să funcționeze într-o independenta absoluta”⁵. Asadar, ambele regimuri politice (prezidențial și parlamentar) sunt regimuri de puteri separate care colaborează⁶.

Prin urmare, care sunt elementele definitorii în funcție de care putem caracteriza un regim politic ca fiind parlamentar sau prezidențial? Este oare suficienta și corecta caracterizarea regimurilor în funcție de separatia supla sau rigida a puterilor în stat? Potrivit lui Juan Linz, „Toate sistemele prezidentiale și parlamentare au o esență comună care permite diferențierea lor și unele comparații sistematice”⁷.

⁵ Olivier Gohin, *Droit constitutionnel*, LITEC, Paris, 2010, p. 217

⁶ Ibidem. Potrivit lui Olivier Gohin, regimul parlamentar este un „regim discontinuu de colaborare voluntara între puterile legislativa și executiva”, iar regimul prezidențial este un „regim continuu de colaborare fortata între puterea executiva și cea legislativa”.

⁷ Juan Linz, Arturo Valenzuela, *Esecul democratiei prezidentiale, Perspective comparative*, The Johns Hopkins University Press, 1994, CA Publishing, 2010, pentru versiunea în limba română, p. 14

Ceea ce este specific regimurilor anterior amintite poate fi identificat prin analizarea regimului politic din perspectiva raspunderii politice a Guvernului, regimurile prezidentiale fiind caracterizate prin faptul ca Presedintelui ii este atribuita puterea Executiva, acesta subordonandu-si politic Guvernul, iar regimurile parlamentare (in sensul larg al notiunii, ce implica atat regimurile moniste cat si pe cele dualiste) prin raspunderea politica a Guvernului in fata Parlamentului. Ipoteza unei duble raspunderi guvernamentale in fata Parlamentului si in fata sefului statului a fost cunoscuta in evolutia regimului parlamentar sub denumirea de regim parlamentar dualist. Intrucat majoritatea regimurilor parlamentare actuale sunt consolidate in forma lor monista, aparitia regimurilor cu o structura duala a puterii, fara intentia constituentului de a reanima regimul parlamentar dualist, a provocat in mod firesc numeroase controverse doctrinare cu privire la incadrarea acestora in tipologia regimurilor de separare a puterilor in stat.

Astfel, din intentia constituentului francez de a rationaliza regimul parlamentar al republicii a IV-a franceze a fost creata structura dualista a regimului parlamentar clasic, iar o serie de variabile, precum sistemul electoral, sistemul de partide si charisma liderilor politici si-au pus amprenta asupra regimului Republicii a V-a franceze, pe care Duverger l-a denumit „semi-prezidential”. Definirea ulterioara si simplificata a regimului semi-prezidential a avut ca efect largirea acestei categorii prin includerea regimurilor politice cu Presedinti carora le sunt atribuite puteri de decizie mai putin insemnate, pe care le-am denumit regimuri parlamentare cu corectiv prezidential⁸.

⁸ Notiunea de „regim parlamentar cu corectiv prezidential” a fost utilizata de Jean-Claude Colliard in *Les regimes parlementaires contemporains*, Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1978, p. 280, insa pentru a caracteriza regimurile parlamentare in care Presedintele era ales prin sufragiu universal si care isi exercita puterile constitutionale acordate. Potrivit acestui autor, Finlanda de dupa 1919 si pana in 2000, precum si Republica a V-a Franceza puteau fi calificate ca regimuri parlamentare cu „corectiv prezidential”; Pierre Avril, *Quel equilibre entre executif et legislatif*, in RDP numar special „La VIe Republique?”, 2002, p. 25, considera ca „Republica a V-a franceza, fie ca este „cu corectiv prezidential” sau „de captatie prezidentiala”, ramane din punct de vedere structural un regim parlamentar.”

3.1.1. Regimul parlamentar dualist reinnoit

Teoria constitutională a regimului parlamentar se caracterizează prin diversitatea ideilor și a conceptelor născute din istoria îndelungată a regimului. Istoria parlamentarismului a început cu regimul parlamentar dualist (denumit și regim parlamentar clasic).

Forma clasică a regimului parlamentar este expresia formulei „două puteri și trei organe”⁹. Denumit și regim parlamentar dualist, acesta era guvernat de principiile egalității și colaborării celor două puteri (executivă și legislativă). Egalitatea se traducea printr-o paritate între Parlament și șeful statului în fața cărora era responsabil un guvern¹⁰. Monarhului îi era acordat dreptul de a dizolva Parlamentul, iar celui din urmă, dreptul de a atrage răspunderea politică a Guvernului. Guvernul trebuia să beneficieze, pentru a exista, de un dublu vot de încredere din partea Regelui și a Parlamentului. Între cele două puteri existau raporturi de colaborare sau de interferență a uneia în exercitarea celeilalte, precum drepturile de veto și de inițiativă legislativă aparținând Monarhului și dreptul Parlamentului de a supraveghea și controla activitatea Guvernului.

Regimul parlamentar clasic (dualist) presupunea coexistența a două autorități, fiecare cu legitimitate proprie (monarhică și democratică). Dualismul reinventat și aplicat în cadrul unei republici a înlocuit legitimitatea monarhică cu cea populară a unui Președinte ales prin sufragiu universal.

Din perspectiva istorică, regimul parlamentar dualist, în forma sa tradițională, a fost perceput ca un regim de tranziție „între două concepții de suveranitate și, corelativ, între două epoci, aceea de suveranitate de drept divin asupra căreia regele este titular și detinator și aceea de suveranitate a poporului”¹¹.

⁹ Georges Burdeau, *Le régime parlementaire dans les constitutions européennes d'après guerre*, Paris, 1932, p. 84 apud Philippe Lauvaux, *Les grandes démocraties contemporaines*, 3e édition, PUF, Paris, 2004, p. 190

¹⁰ Philippe Lauvaux, *Les grandes démocraties contemporaines*, op. cit., p. 189

¹¹ Constance Grewe, Hélène Fabri Ruiz, *Droits constitutionnels européens*, P.U.F., Paris, 1995, p. 370

Calificarea regimului parlamentar dualist ca regim tranzitoriu se datoreaza contextului istoric in care reformele electorale succesive, jocul grupurilor politice si presiunea poporului au avut ca rezultat consolidarea suprematiei parlamentare si inlaturarea mai mult sau mai putin progresiva de la exercitiul puterii a autoritatii monarhice concurente. Structura duala de putere incadrata intr-un regim de colaborare a puterilor nu este prin natura sa o structura tranzitorie si instabila, ci mai degraba o structura flexibila care permite echilibrarea in forme diferite a raporturilor de putere.

Reinventat prin aplicarea acestuia in cadrul unei republici, regimul parlamentar dualist a fost reconstruit initial in perioada interbelica in Finlanda, Germania (perioada denumita si Republica de la Weimar), Islanda si Irlanda, si, ulterior celui de-al doilea razboi mondial, in Franta (Republica a V-a franceza) si Portugalia. Aceste regimuri au fost denumite in literatura de specialitate regimuri semi-prezidentiale, considerate de multi autori ca fiind regimuri politice de sine-statoare.

Regimul politic al celei de-a V-a Republici franceze s-a nascut dintr-o noua incercare de rationalizare a regimului parlamentar, consfintita prin Constitutia de la 1958, la care s-a adaugat, in 1962, reusita lui Charles de Gaulle in a impune, ca modalitate de desemnare a Presedintelui, alegerea acestuia prin sufragiu universal direct¹². Acestui regim aparut fara intentia constituentului de a revitaliza regimul parlamentar dualist i-au fost atribuite in doctrina multe denumiri, precum regim bireprezentativ monist¹³, sistem executiv dual, bipolar¹⁴, regim prezidential-

¹² Prin organizarea referendumului din 1962 in care populatia era chemata la urne pentru a se pronunta in favoarea sau dezafoarea alegerii Presedintelui republicii prin vot universal direct, Presedintele Charles de Gaulle a fortat limitele Constitutiei din 1958 in materie de revizuire, organizand referendumul fara ca propunerea de revizuire a Constitutiei sa fie in prealabil votata si aprobata in cele doua Camere.

¹³ Marie-Anne Cohendet, *Droit constitutionnel*, 3^e edition, Montchrestien, Paris, 2006, p. 334

¹⁴ Juan Linz, *Democratie prezidentiala sau parlamentara: Are vreo importanta?* in Juan Linz, Arturo Valenzuela, *Esecul democratiei prezidentiale, Perspective comparative*, The Johns Hopkins University Press, 1994, CA Publishing, 2010, pentru versiunea in limba romana, pp. 81, 87

parlamentar¹⁵, regim prezidential dualist¹⁶, regim prezidentialist personal sau impersonal¹⁷, regim „sui-generis”¹⁸, prezidentialism majoritar¹⁹, regim parlamentar cu corectiv prezidential²⁰, insa cea mai cunoscuta denumirea este cea de regim semi-prezidential²¹.

Dupa caderea regimurilor comuniste, majoritatea statelor din Europa de Est s-au orientat catre regimul celei de-a cincea Republici franceze, considerand ca structura institutionala dualista va impiedica hegemonia unei autoritati in raport cu celelalte. Strategia consta in divizarea puterii si echilibrarea sistemului pentru a asigura stabilitate democratiei. Pentru a preintampina concentrarea puterii legislative si a celei executive la nivelul unei singure autoritati, Presedintele republicii a fost scos de sub influenta Parlamentului, asigurandu-i-se independenta prin alegerea acestuia prin vot universal²². Insa, neincrederea in institutia

¹⁵ Matthew Soberg Shugart si John M. Carey, *Presidents and assemblies. Constitutional design and electoral dynamics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009 [1992], p. 24. Alaturi de regimul prezidential-parlamentar (care se caracterizeaza prin preeminenta Presedintelui in cadrul Executivului), autorii au introdus si conceptul de regim politic premier-prezidential pentru descrierea regimurilor politice in care premierul are intaietate in conducerea Executivului. Mentionam faptul ca cele doua concepte juridice descriu subtipuri ale unui regim politic mixt, care se caracterizeaza prin prezenta a doi agenti ai electoratului (Presedinte si Parlament) si a unui Guvern dependent de increderea Parlamentului.

¹⁶Jean –Louis Quermonne, *Les regimes politiques occidentaux*, Cinquieme edition mise ia jour, Editions du Seuil, ianuarie 2006, p. 165

¹⁷ Jean Giquel, *Droit constitutionnel*, 19^e edition, Montchrestien, Paris, 2003, p. 469

¹⁸ Olivier Duhamel, *Le pouvoir politique en France*, 5^eedition, Editions du Seuil, Paris, 2003, p.62

¹⁹ Philippe Lauvaux, *Les grandes democraties contemporaines*, op. cit.,p. 193

²⁰ Jean-Claude Colliard, *Les regimes parlementaires contemporains*, Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1978, p. 280

²¹ Termenul a fost definit pentru prima oara de Maurice Duverger in volumul *Institutions politiques et droit constitutionnel IIe édition*, Presses Universitaires de France, Paris, 1970, insa acesta a fost folosit mai intai de Hubert Beauve-Mery, ca titlu al unui articol publicat in Le Monde la 8 ianuarie 1959, pentru a desemna sistemul de guvernare al Republicii a V-a franceze.

²² Michel Lasage explica optiunea acestor tari pentru un Presedinte ales prin sufragiu universal prin necesitatea construirii unei legitimitati pentru o autoritate statala, mai ales ca aceste tari nu dispuneau de sisteme de partide politice a caror functionare sa conduca automat la alegerea stabila a unui lider, in Milacic, Slobodan, (dir.), *La démocratie constitutionnelle en Europe Centrale et Orientale Bilans et perspectives:Colloque international, Bordeaux, 28-30 novembre 1996*, Bruylant, Bruxelles, 1998, pp. 92-93, apud Snejana Sulima, *L'influence de la modalite de suffrage aux presidentielles sur les rapports entre les pouvoirs etatiques*, pp. 5-6. François Frison-Roche, in articolul sau, *The political influence od presidents elected by universal suffrage in post-communist Europe*, publicat in studiul Comisiei de la Venetia, *Evaluation of fifteen years of constitutional practice in central and eastern Europe*, Council Of Europe Publishing, decembrie 2005, p. 11, considera ca prin modalitatea de alegere a Presedintelui prin sufragiu universal se urmarea mai putin stabilirea unei legitimitati a presedintilor ci, mai degraba, prevenirea alegerii acestora de catre Parlament. In lucrarea sa *La démocratie constitutionnelle en Europe*

prezidentiala constituie o caracteristica a regimurilor politice post-comuniste, ce a condus la diminuarea prerogativelor prezidentiale comparativ cu cele acordate Presedintelui francez. Regimurilor politice construite in aceste state le-a fost atribuita denumirea de regimuri semi-prezidentiale.

Pentru calificarea corecta a acestor regimuri, precum si pentru clarificarea, la nivel conceptual, a raportului dintre regimul parlamentar dualist si regimul semi-prezidential, este necesara fixarea trasaturilor definitorii ale parlamentarismului dualist. Forma dualista a regimul parlamentar se caracterizeaza prin urmatoarele elemente:

- Seful statului este si seful Executivului;
- Guvernul raspunde politic atat in fata Parlamentului cat si in fata sefului statului;
- Parlamentul poate fi dizolvat de catre seful statului.

Aceste trasaturi sunt specifice ambelor forme de parlamentarism dualist, atat celor clasice cat si celor reinnoite (a caror inovatie consta in special in noua legitimitate acordata sefului statului). Prin urmare, regimul politic al Republicii a V-a franceze a carui calificare a prilejuit ample dezbateri in literatura de specialitate, provocate in special de scrierile lui Maurice Duverger, este in esenta, in opinia noastra, un regim parlamentar dualist reinnoit. In cadrul aceleiasi categorii putem include si regimurile politice din Finlanda (intre 1919-2000), Germania (perioada denumita si Republica de la Weimar), Islanda (dupa 1944), Austria (incepand cu 1944), Irlanda (din 1937) si Portugalia (din 1976), analizate exclusiv din perspectiva normativ-institutionala.

Centrale et Orientale Bilans et perspectives: Colloque international, Bordeaux, 28-30 novembre 1996, Bruylant, Bruxelles, 1998, p.93, acelasi autor aprecia ca aceasta modalitate de alegerea presedintelui satisfacea necesitatea "neutralizarii" diferitelor puteri aflate in competitie, acordandu-le acestora o relativa autonomie in raporturile reciproce.

Din perspectiva practicii politice, regimul parlamentar dualist reinnoit cunoaste urmatoarele subtipuri: regimuri de aparenta dualista, acestea fiind regimurile care, in ciuda prerogativelor de putere executiva acordate sefului statului, acesta a ramas in umbra, rolul sau in cadrul Executivului reducandu-se la unul pur formal (Islanda, Austria, Irlanda)²³; regimuri dualiste pure, fiind cele in care seful statului este si seful Executivului (Finlanda pana in 2000, Franta Portugalia)²⁴.

O clasificare asemanatoare, creata in functie de cutuma constitutionala, este intalnita si in cadrul regimurilor parlamentare moniste care pot fi de doua tipuri: regimuri cu fatada dualista (precum regimul parlamentar de tip britanic) si cele pur moniste.²⁵

Faptul ca, in regimurile dualiste reinnoite, competentele sefului statului depind de conjunctura politica, ceea ce determina alternarea regimului intre diferite faze, nu constituie un element de noutate al regimului, intrucat acest lucru a putut fi observat si in functionarea regimului clasic. Asa cum Maurice Duverger afirma, „o constitutie nu desemneaza o singura schema de guvernare, ci mai multe, astfel incat aplicarea lor depinde de statutul fortelor la un moment dat”²⁶.

Pentru calificarea regimurilor politice construite de Constitutiile post-comuniste, mentionam faptul ca „modul de alegere (a Presedintelui) nu cantareste greu in balanta”²⁷. Asadar, chiar daca presedintilor din majoritatea republicilor post-comuniste li s-a construit o legitimitate bazata pe votul universal direct, lipsirea acestora de prerogative importante (sau „considerabile” potrivit lui Maurice Duverger) de guvernare nu permite incadrarea acestor regimuri politice in

²³ Acestor regimuri, literaturade specialitate le-a dat diferite denumiri precum: regimuri semi-parlamentare, de aparenta semi-prezidentiala.

²⁴ Aceste regimuri politice au fost denumite si regimuri de practica semi-prezidentiala sau efectiv semi-prezidentiale.

²⁵ Philippe Lauvaux, *Les grandes democraties contemporaines*, op. cit., p. 197

²⁶ Maurice Duverger, *Echec au roi*, Albin Michel, Paris, 1978, p. 10

²⁷ Ibidem, p. 58

categoria regimurilor parlamentare dualiste. Acestea pot constitui o categorie a regimurilor parlamentare cu corectiv prezidential, ce implica atribuirea unor prerogative mai insemnate sefilor de stat, inasa nu suficiente cat sa atraga calificarea acestora drept regimuri parlamentare dualiste. Legitimitatea populara confera inasa Presedintelui un plus de forta care, combinata cu personalitatea acestuia si in functie conjuctura politica, poate conduce la cresterea semnificativa a rolului Presedintelui in raporturile sale cu celelalte autoritati.

In actualul context politic in care partidele politice reprezinta principala forta politica, regimul parlamentar dualist transpus in cadrul unei republici va functiona diferit fata de cel traditional (din Anglia previctoriana sau din Franta anilor 1830-1848), lucru care inasa nu poate fi privit ca o justificare pentru o noua denumire a regimului, intrucat conceptul juridic abstract este in esenta acelasi. Inasa, independent de controversele existente cu privire la caracterul autentic al acestuia, important este faptul ca, indiferent de denumire, regimul politic descris de Maurice Duverger (care corespunde regimului parlamentar dualist) reprezinta un tipar identificabil si reproductibil in constitutiile si practica politica a statelor.

3.1.2. Regimul politic semi-prezidențial.

Potrivit lui Maurice Duverger²⁸, regimul politic semi-prezidential se caracterizeaza prin urmatoarele trei elemente: (1) Presedintele Republicii este ales prin vot universal; (2) Presedintele dispune de puteri considerabile; (3) In fata Presedintelui se afla un Prim-ministru si ministri care dispun de puteri executive si guvernamentale si care pot sta in functie numai daca Parlamentul nu-si exprima neincrederea.

Este important de mentionat faptul ca definitia anterior mentionata a fost precedata de alte incercari ale lui Maurice Duverger de a defini semi-

²⁸ Maurice Duverger, *A New Political System Model: Semi-presidential Government*, European Journal of Political Research, vol. 8, Nr. 2 (1980), p. 166

presidentialismul, diferentele dintre acestea fiind semnificative. Definițiile diferă din punct de vedere al puterilor recunoscute Președintelui, acestea fiind, de altfel, calcaiul lui Ahile al „semi-presidentialismului”.

Conceptul de „semi-presidentialism” a constituit subiect al numeroaselor controverse doctrinare privind validitatea conceptului și autenticitatea regimului politic. Diferențele definițiilor ale conceptului și diversitatea regimurilor politice asimilate categoriei regimurilor semi-presidențiale au născut critici puternice. Chiar unele argumentele aduse de Maurice Duverger în susținerea „noului” regim politic au fost de natură a pune sub semnul întrebării autenticitatea acestuia. În acest sens a fost și afirmația lui Maurice Duverger, potrivit căreia regimul semi-presidențial „este intermediar între sistemele prezidențiale și parlamentare”²⁹. De altfel, pe fondul aceleiași probleme, Matthew Soberg Shugart și John Carey³⁰ au adus obiecții la termenul utilizat de Duverger pentru denumirea regimului, autorii considerând că termenul „semi-presidențial” este „înșelător”, întrucât sintagma „semi” poate induce ideea că regimul „se află situat la mijloc, pe fondul unei pendulări continue de la prezidențial la parlamentar”, astfel că aceștia au ales să utilizeze sintagma „regim prezidențial-parlamentar”.

Linz³¹ constată faptul că sistemele executiv duale prezintă diferențe semnificative referitoare la puterile ce îi sunt conferite Președintelui prin constituție. De altfel, diversitatea constituțională în ceea ce privește puterile Președinților din regimurile calificate drept semi-presidențiale a constituit unul din punctele vulnerabile ale conceptului de semi-presidentialism.

²⁹ *A new political system model: semi-presidential government*, European Journal of Political Research, vol. 8, p. 165

³⁰ Matthew Soberg Shugart, John M. Carey, *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*, op. cit., p. 23

³¹ Juan J. Linz, Arturo Valenzuela (coord.), *The Failure of Presidential Democracy. Comparative Perspectives*, op. cit., p. 81

Fara indoiala, cele mai aprige critici vizau caracterul mixt, amalgamat, al regimului denumit de Duverger drept „semi-prezidential”. De exemplu, Pactet³² afirma ca „regimurile mixte combina elemente imprumutate de la regimurile prezidentiale si parlamentare, care ridica probleme de coerenta cu privire la modul de functionare a acestora”. Astfel, conceptul de semi-prezidentialism a fost considerat un regim impur, hibrid sau chiar „bastard”³³. Raspunzand acestor critici, Duverger afirma in 1978³⁴ faptul ca, desi pare sa combine doua logici contradictorii (ale regimurilor parlamentare si prezidentiale), contradictia din interiorul regimului este doar aparenta. Astfel, daca regimul prezidential apare ca „un mariaj fara divort” care obliga cele doua ramuri separate (puterea legislativa si cea executiva) la compromisuri permanente si infranari reciproce, iar eficacitatea regimului parlamentar „depinde mai mult de raportul dintre fortele politice decat de reglementarile juridice”, regimul semi-prezidential apare, nu ca un amalgam al celor doua regimuri, ci ca o combinatie „a doua principii fundamentale care permit repartizarea puterilor intre fiecare dintre cele doua capete ale vulturului: primul ministru este responsabil in fata deputatilor si seful statului este ales prin sufragiu universal”.

Concluzionand, aratam faptul ca este de necontestat este faptul ca notiunea de regim semi-prezidential a fost construita de Maurice Duverger prin observarea functionarii regimului Republicii a V-a franceze. Acesta este motivul pentru care conceptul este tributar regimului pe care se rezuma sa-l explice. De altfel, fascinatia autorului pentru noul regim politic apare explicabila daca ne raportam la performantele acestuia. Dupa o perioada indelungata in care Franta a oscilat intre

³² Pierre Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, 13e édition, Masson, Paris, 1995, p. 153, apud Robert Elgie, *The politics of semi-presidentialism*, op. cit., pp. 6-7

³³ Termenul este folosit de Rene Capitant, *Election ou plebiscite*, Nouvelle Frontiere, noiembrie –decembrie 1965, p. 9 apud Francois Frison –Roche, *Le “modele semi-presidentiel” comme instrument de la transition en Europe post-communiste. Bulgareie, Lituanie, Macedoine, Pologne, Roumanie et Slovenie*, Bruylant, Bruxelles, 2005, p. 11.

³⁴ *Echec au roi*, op. cit., pp. 26 - 28

monarhie constitutionala, republica, dictatura, monarhii restaurate si regim parlamentar „de adunare”, noul regim politic intruneste atat criteriul eficientei cat si pe cel al reprezentativitatii intr-un cadru democratic³⁵.

Notiunile ambigue utilizate in definirea conceptului de semi-presidentialism (precum cea de „puteri considerabile”) impiedica delimitarea conceptului de regimul politic descris. Acesta poate constitui exemplul concret al unei notiuni constranse de realitatea pe care o descrie. Or, „conceptele juridice constrang realitatea, nu o urmeaza”³⁶. Definitia semi-presidentialismului este empirica, restransa si descriptiva, desi cu pretentii de a introduce in doctrina un nou concept de regim politic, cu o structura institutionala inovatoare. De fapt, regimul politic francez caruia Duverger i-a dat denumirea de regim semi-presidential intruneste elementele unui regim parlamentar dualist. Functionarea regimului prin alternarea acestuia intre faze prezidentiale si parlamentare in functie de cele trei variabile identificate de Duverger (puterile constitutionale ale sefului statului, prezenta sau absenta majoritatii parlamentare si pozitia sefului statului in raport cu aceasta majoritate³⁷) este specifica unui regim parlamentar dualist in care cele trei centre de impuls politic (Presedintele, Parlamentul si Guvernul) au vocatia de a deveni preeminente. Valoarea studiilor lui Maurice Duverger este de necontestat si rezida in analiza pertinenta a functionarii regimurilor politice denumite de acesta „semi-presidentiale”, insa aceste studii nu sunt de natura a sustine validitatea conceptului de semi-presidentialism.

3.1.3. Republica semi-presidentiala din perspectiva comparata

Creand categoria regimurilor “semi-presidentiale”, Maurice Duverger a adaugat regimului Republicii a V-a franceze si alte regimuri politice, atat

³⁵ Maurice Duverger, *Les régimes sémi-présidentiels*, Presses Universitaires de France, Paris, 1986, p. 50, „In forma aparuta dupa 1962, regimul semi-presidential i-a daruit Frantei un sistem politic eficace si democratic”.

³⁶ Dan Claudiu Danisor, *Disfunctionalitati ale sistemului constitutional*, opera nepublicata, p. 57

³⁷ Maurice Duverger, *Les régimes sémi-présidentiels*, op. cit., p. 14

preexistente cat si ulterioare acestuia. Dupa ce, in anul 1970, a atribuit regimului Republicii a V-a franceze denumirea de „semi-prezidential”, in 1974³⁸, autorul a introdus in aceasta categorie inca cinci „monarhii republicane”, respectiv Finlanda (dupa 1919), Germania (perioada denumita si Republica de la Weimar, 1919-1933), Islanda (dupa 1944), Austria (incepand cu 1944) si Irlanda (din 1937). Regimul politic portughez construit prin Constitutia din 1976 a fost asimilat „semi-prezidentialismului” in 1978³⁹, iar Romania a fost printre tarile din Europa de Est nominalizate de Duverger in 1992⁴⁰ ca fiind semi-prezidentiale.

Analiza acestora a relevat faptul ca regimurile politice reprezinta, intr-o prima faza, consecinta raportului de forte politice existente la nivelul Adunarilor Constituante si a contextului istoric care a creat oportunitatea adoptarii unei noi Constitutii sau a revizuirii constitutionale. Ulterior, regimurile isi datoreaza forma unei cauzalitati conjuncturale precum personalitatea si vointa liderilor politici, jurisprudenta Curtilor Constitutionale, clivajele existente la nivelul societatii, fortele politice existente, ideologia, gradul de structurare si baza reprezentativa a acestora, sistemul electoral, cultura politica a electoratului si a liderilor politici etc.

Regimul politic al celei de-a cincea Republici franceze constituie in fapt o forma reusita a parlamentarismului clasic dualist transpus in cadrul unei republici, o forma aplicata a expresiei “doua puteri si trei organe”⁴¹. Regimul isi datoreaza performantele nu atat structurii institutionale cat capacitatii sistemului electoral si a sistemului de partide de a genera majoritati parlamentare stabile. Majoritatile consolidate de care s-a bucurat regimul politic francez din 1962 pana in prezent au permis Presedintelui Republicii sa dobandeasca un rol preeminent in ansamblul

³⁸ Maurice Duverger, *La monarchie republicaine*, Edition Robert Iafont, Paris, 1974, pp. 121-123

³⁹ Maurice Duverger, *Echec au roi*, op. cit., p. 17.

⁴⁰ Olivier Duhamel, Yves Meny, *Dictionnaire Constitutionnel*, PUF, Paris, 1992, p. 901

⁴¹ Georges Burdeau, *Le regime parlementaire dans les constitutions europeennes d'apres guerre*, Paris, 1932, p. 84 apud Philippe Lauvaux, *Les grandes democraties contemporaines*, op. cit., p. 190

institutiilor constitutionale, contribuind mult la opinia des intalnita potrivit careia Franta este republica prezidentiala⁴².

De mentionat sunt si câteva împrejurări de fapt a carora influenta in evolutia regimului politic francez nu este de inlaturat. Controversata modificare a Constitutiei prin referendumul din 1962, rezultatul alegerilor legislative anticipate din noiembrie 1962, aplicarea Constitutiei de primii doi Presedinti alesi ai Frantei in sensul asigurarii preeminentei sefului statului in cadrul Executivului⁴³, succesul utilizarii de catre presedintele Francois Mitterand a prerogativei constitutionale de dizolvare a Adunarii Nationale in scopul obtinerii unei majoritati parlamentare de stanga pentru a evita coabitarea cu o majoritate parlamentara ostila, reducerea mandatului prezidential de la 7 ani la 5 ani si plasarea alegerilor legislative la o luna dupa cele prezidentiale⁴⁴ prin reforma constitutionala din 2000.

Cat priveste regimul politic finlandez bazat pe Constituia din 1919, Maurice Duverger l-a caracterizat ca fiind semi-prezidential⁴⁵, cu un presedinte puternic, potrivit unui clasament al presedintilor de republici semi-prezidentiale⁴⁶. Din punctul nostru de vedere, regimul politic finlandez de pana in anul 2000 apartine categoriei regimurilor parlamentare dualiste. Modificarile intervenite prin Constitutia din 1999 sunt in sensul atenuarii semnificative a puterilor Presedintelui (atat legislative cat si executive) in beneficiul Parlamentului care castiga

⁴² Arend Lijphart aprecia ca „In Franta [...] nu doar puterea prezidentiala ci insusi sistemul prezidential depinde de conditia ca presedintele sa aiba sustinerea majoritatii in Adunarea Nationala.” in Arend Lijphart, op. cit., p. 128

⁴³ Charles de Gaulle afirma in 31 ianuarie 1964 faptul ca „autoritatea indivizibila a statului este incredintata in intregime presedintelui de catre poporul care l-a ales...”, iar, in cartea sa „Nodul Gordian”, publicata in 1974, Georges Pompidou scria urmatoarele: „Constitutia noastra, modificata prin referendumul care a instituit alegerea presedintelui Republicii prin sufragiu universal, a instituit clar principiul prioritatii sefului statului... Seful de stat, investit direct cu increderea natiunii, este si trebuie sa fie seful incontestabil al executivului...Primul ministru, asa cum indica numele sau, nu este decat primul dintre ministri. Rolul de coordonare pe care acesta il joaca in cadrul guvernului si responsabilitatea pe care o poarta si o angajeaza fata de Adunare nu pot ascunde aceasta subordonare fundamentala”, in Maurice Duverger, *Echec au roi*, op. cit., pp. 143-144.

⁴⁴ Aceasta modificare l-a determinat pe [Nicolas Sarkozy](#) sa sustina faptul ca alegerile prezidentiale au patru tururi de scrutin.

⁴⁵ Maurice Duverger, *Les regimes semi-presidentiels*, op. cit., p.7

⁴⁶ Idem, *Echec au roi*, op. cit., p.23

prerogative sporite de control asupra Guvernului, iar aceasta dinamica este specifica trecerii de la regimul parlamentar dualist la cel de tip monist⁴⁷. Stadiul actual al structurilor de guvernare ale Finlandei este unul intermediar, pe care îl putem numi regim politic parlamentar cu corectiv prezidential. Regimul este parlamentar intrucat Guvernul raspunde politic in fata Parlamentului, inasa Presedintele nu poate fi asimilat unui sef de stat din regimurile parlamentare moniste clasice. In Finlanda, Presedintele concureaza cu Premierul pentru obtinerea primei pozitii in stat. Acest lucru se datoreaza sistemului electoral proportional si sistemului de partide fragmentat al republicii finlandeze care fac aproape imposibila pentru un partid obtinerea majoritatii parlamentare absolute.

Portugalia este considerata una dintre cele mai vechi si de succes democratii semi-prezidentiale⁴⁸, inasa, pentru multi autori, regimul semi-prezidential a durat doar 6 ani (1976-1982), pana la revizuirea constitutionala din 1982. Din punctul nostru de vedere, regimul politic portughez instaurat prin Constitutia din 1976 este un regim parlamentar dualist reinnoit, caracterizat din legitimitatea democratica duala a Presedintelui si a Adunarii Legislative, precum si prin dubla raspundere politica a Guvernului in fata acestora. Incepand cu anul 1987, moment al formarii unei majoritati parlamentare stabile de fapt, precum si ca urmare a cristalizarii sistemului de partide in sistem cu doua partide majoritare, Presedintele portughez a devenit o putere moderatoare⁴⁹ prin excelenta, interventia sa activa in procesul politic fiind justificata in situatii de instabilitate guvernamentala, pentru reglarea dezechilibrelor institutionale.

⁴⁷ Potrivit lui Carre de Malberg, regimul parlamentar nu este un sistem dualist al puterilor, intrucat toata activitatea Executivului depinde, in definitiv, de vointa superioara a Parlamentului. Potrivit acestui autor, regimul parlamentar este un sistem al unitatii puterii de stat in beneficiul Parlamentului; *Contribution a la theorie generale de l'Etat*, Paris, Sirey, 1922, p. 638, apud Jean-Claude Colliard, *op. cit.*, p. 274

⁴⁸ Octavio Amorim Neto si Marina Costa Lobo, *Portugal's Semi-Presidentialism (Re)Considered: An assessment of the President's Role in the Policy Process, 1976-2006*, articol publicat initial in *European Journal of Political Research* 48, nr. 2, martie 2009 si ulterior introdus in volumul *Portugal in the Twenty-First Century. Politics, Society and Economics*, editat de Sebastian Royo, Lexington Books, 2012, p. 49

⁴⁹ Roxane Garnier, *Un modele europeen de democratie: les cas Portugais*, LGDJ, Paris, 2005, p. 325

In Romania, din dezbaterile purtate in cadrul Adunarii Constituante privind proiectul Constitutiei din 1991 propus de comisa de redactare reiese cu evidenta preocuparea „noii” clase politice pentru elaborarea unui edificiu constitutional prielnic democratiei si rezistent la orice tentativa de reinstaurare a unei noi dictaturi. Prudenta in constructia constitutionalala alaturi de pretentia partidului majoritar al momentului⁵⁰ de a-si impune propria viziune asupra structurii constitutionale au generat unele particularitati ale regimului politic instituit prin Constitutia de la 1991.

Unii autori au considerat ca modul in care legiuitorul Constituant a conceput separatia puterilor in stat poate fi denumit ca si „constitutionalism al aversiunii”⁵¹, in sensul ca optiunile acestuia pentru o anumita constructie constitutionalala au fost influentate de aversiunea fata de sistemele dictatoriale. Logica Constitutiei Romaniei insa se releva a fi putin diferita, in sensul ca alegerile facute de legiuitorul constituant de la 1991 nu sunt simple reactii adverse la formele constitutionale anterioare. Pentru un constituant despre care se presupune ca a fost dominat de aversiunea fata de trecutul comunist al tarii si implicit fata de un presedinte autoritar, alegerea facuta de acesta in sensul mentinerii institutiei presedintelui republicii in centrul constructiei constitutionale ar fi de neexplicat. Analizand modalitatea in care este conceputa institutia prezidentiala si raporturile dintre puterile statului, am putea califica modul de elaborare a operei constitutionale ca fiind un „constitutionalism al prudentei moderate”, justificat de

⁵⁰ Urmare a alegerilor din 20 mai 1990, Frontul Salvării Nationale (FSN) a obtinut 66,42% din mandate in Camera Deputatilor si 76,48% in Senat, UDMR si PNL au obtinut fiecare cate 7,32% mandate in Camera Deputatilor si 10,08% mandate UDMR in Senat, respectiv 8,40% mandate ale PNL in Senat, iar partidele clasate imediat dupa acestea nu au depasit fiecare 3% din mandate in Camera Deputatilor si 2% in Senat (precum PNTCD si Miscarea Ecologista din Romania care au obtinut cate 3,03% mandate in Camera Deputatilor si 0,84% mandate in Senat, Partidul Democrat Agrar din Romania cu 2,27% in Camera Deputatilor si fara mandate in Senat etc.).

⁵¹ Manuel Gutan, *Raporturile dintre autoritatile statului. Rolul constitutional al Presedintelui Romaniei*, p. 1, lucrare prezentat cu ocazia dezbaterii stiintifice nationale cu titlul „Revizuirea Constitutiei: necesitate, oportunitate, obiective posibile”, organizate de Academia Romana, Institutul de Cercetari Juridice “Acad. Andrei Radulescu” in colaborare cu Asociația Romana de Drept Constitutional

contextul istoric si politic national si international si de cerintele construirii unui stat democratic.

De altfel, prudenta in noua constructie constitutionala este specifica regimurilor postcomuniste. Neincrederea in institutia prezidentiala, reflectata in puteri prezidentiale diminuate comparativ cu cele ale Presedintelui francez, atrage incadrarea regimului politic din Romania in categoria regimurilor parlamentare cu corectiv prezidential, ce implica atribuirea unor prerogative mai insemnate sefilor de stat, insa nu suficiente cat sa atraga calificarea acestora drept regimuri parlamentare dualiste.

4. Concluzii

Indiferent de modelul regimului politic identificat in doctrina, practic nu exista regim politic in stare pura. La fel de adevarata este si afirmatia potrivit careia nu exista doua state in care regimurile politice sa fie identice, chiar daca acestea fac parte din aceeasi categorie intrucat modalitatile concrete de distribuire a prerogativelor de putere publica si raporturile dintre puteri nu pot fi reproduse de la o tara la alta. Mai mult decat atat, intre vointa constituantului de a crea un anumit regim politic si modul in care acesta functioneaza intervin discordante majore, acestea fiind mai mult decat simple decalaje intre spiritul legilor si aplicarea acestora. Ingineria constitutionala permite reducerea decalajului dintre constitutia formala (din perspectiva regimului politic construit) si cea practica, dar nu poate pretinde crearea unui tip ideal de regim politic ci doar identificarea unor solutii viabile la problemele de guvernare a statelor.

In Romania, avand in vedere decalajele dintre constitutia formala si cea materiala, putem presupune ca legiuitorul constituant roman nu a aprofundat in prealabil modelul semi-prezidential, astfel ca nu a putut anticipa evolutia si aplicarea regimului creat. Desi, laudabila incercarea constituantului roman de a se

detasa de modelul francez, in scopul adaptarii institutiilor la realitatile tarii noastre, demers care „arata limpede ca rolul lui (al Presedintelui) in stat a fost conceput la noi parametri, meniti sa reduca ascutisul acelor comentarii care vad in regimul semi-prezidential francez un fel de monarhie constitutionala”⁵², nu putem sa nu constatam ca acesta nu a reusit sa armonizeze elementele intregului sistem.

Astfel, opera constitutionala din 1991 a fost dedicata momentului politic in care a fost creata, aceasta fiind apreciata la momentul respectiv pentru valoarea ei democratica, insa continuitatea acesteia a fost asigurata ulterior de diversi factori conjuncturali precum forta partidelor politice de a sustine guvernele, coincidenta alegerilor legislative cu cele prezidentiale, personalitatea presedintilor si autoritatea acestora in cadrul partidelor din partea carora au candidat, controlul constitutional exercitat de Curtea Constitutionala etc.

Intrucat nicio opera nu este perfecta, orice Constitutie aratandu-si in timp imperfectiunile, crizele politice din Romania au scos in evidenta necesitatea modificarii unora dintre textele constitutionale, precum cele privind institutia prezidentiala si raporturile dintre puterile de stat, insa nu in sensul unei modificari radicale a regimului politic ci pentru mai buna „asezare” a regimului semi-prezidential. Consideram ca se impune inclusiv corectarea textelor constitutionale, in scopul inlaturarii oricaror ambiguitati de exprimare si a oricaror necorelari. Insa, „corectarea” textelor initiale presupune cunoasterea cu certitudine a intentiei si vointei legiuitorului constituant, iar metoda deducerii acesteia din textele constitutionale nu garanteaza corectitudinea rezultatului intrucat orice demers de interpretare a unui text se loveste de doua piedici insurmontabile: ambiguitatea fundamentala a limbajului si subiectivismul inerent al oricarui demers intreprins. In acest sens, consideram ca fiind relevanta intrebarea adresata audientei de fostul

⁵² Tudor Draganu, *Drept constitutional si institutii politice. Tratat elementar. Vol II*, Editura Lumina Lex, Bucuresti, 1998

premier Petre Roman cu ocazia dezbaterii stiintifice nationale cu titlul „Revizuirea Constitutiei: necesitate, oportunitate, obiective posibile”, organizat de Academia Romana, Institutul de Cercetari Juridice “Acad. Andrei Radulescu” in colaborare cu Asociatia Romana de Drept Constitutional, si anume „Cum sa facem ca ceea ce gandim ca este un text constitutional, il gandim ca el sa actioneze intr-un anume fel, fiindca altfel nu l-am gandit, sa nu mai poata fi reinterpretat ulterior?”⁵³

Aceasta lucrare a fost finantata din contractul POSDRU/159/1.5/S/133255, proiect strategic ID 133255 (2014), cofinantat din Fondul Social European, prin Programul Operational Sectorial Dezvoltarea Resurselor umane 2007 – 2013.

⁵³ <http://video.juridice.ro/petre-roman-alocutiune-revizuirea-constitutiei-necesitate-oportunitate-obiective-posibile.html>